

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ

3 ЛЕВА
БРОЯ

СЕДМИЧНИКЪ ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО, НАУКА И ОБЩЕСТВЕНИ ВЪПРОСИ

Редакторъ Д. Б. МИТОВЪ

573

ВЕЛИКАТА ЛЮБОВЪ НА БОТИОВЪ

На личенъ день — на самденъ Коледа 1847 год., въ пазвнѣтъ на свободоловния хайдушки Балканъ се роди най-големиятъ синъ на българския народъ — Христо Ботйовъ. Закърменъ, поотрасълъ и понаучилъ нѣщо въ родното си мѣсто, бѣдещиятъ революционеръ пѣвецъ и народенъ водачъ, едва 16 годишенъ, бѣва пратенъ въ „широка“ Русия — въ Одеса, да получи по-високо образование, за да бѣдѣтъ, по пречината на баща му — известнѣ времето си учителъ и наденъ просвѣтителъ Ботй Петковъ, полезенъ на многоройното му семейство, на своя народъ и на отечеството си. Защото бащата има убеждението, което по-късно великитъ му синъ тѣй ясно изказва отъ „Радецки“ на 17 май 1876 г. въ писмото си до Б.Ц.Р.К. въ Букурещъ: „Знайте, че който не обича родителитъ си, жена си и децата си, той не обича и своето отечество“.

Жизнениятъ път на Ботйова понататкъ се слага така. Отъ къмъ края на 1863 год. до къмъ края на 1865 год. учи въ „ширска“ Русия. До края на живота му Русия си остава учителка на влдохновения нашъ поетъ-революционеръ. Отъ нея той усвоява най-свободолюбивитъ идеи на своето време, като се учи самъ у водачитъ на тогавашната руска свободоловна младежъ — Н. Г. Чернишевски,

Дл. Герценъ, Бакунинъ, или пъкъ дружи съ руски и полски революционери. По нататкъ работи като учителъ всрѣдъ българии въ Бесарабия — с. Заднаевка, въ Калюберъ като застъпникъ на боледуващия свой баща. Като учителъ служи на усвѣститъ крайно свободоловни идеи съ опредѣлено революционно-бунтново държане и проповѣди всрѣдъ младежта. По нататкъ презъ 1867 и 1868 година следъ безустойни усилия въ Роминя да продажи своето учение, попада въ срѣдата на хшвобѣта, така живо изобразени отъ народния нашъ поетъ Ив. Вазовъ въ поестата „Немили-недраги“, като живѣе тѣхния тегловенъ животъ на нѣмотия, ижки и страдания, на тежка борба за насѣщия, като акторъ, като словослагателъ въ „народната“ печатница на дѣла Х. Дим. Паница. Презъ тѣй тежки дни Ботйовъ дѣлѣ известно време гладъ и своята безпопослность въ една запустѣла волонция край Букурещъ съ Василь Левски,

другия великитъ и свещенъ на българската народна революция. Отъ тукъ нататкъ и до неговиятъ жизненъ път е страдания, но славеятъ на всѣки искренъ и четенъ народенъ деецъ у насъ отъ времето на нашето народно възраждане — на единъ интеллигентъ си ромакъ, който има само своитъ огромни знания и прозрението си, че твори историята на своя народъ, като твори дѣлото на негово освобождаване. Затова животътъ на Ботйова — все въ Роминя — е непрекъснати напрегнати усилия и работа въ служба на народното дѣло — като поетъ — авторъ на всеизвестнитъ 20 бунтовни стихотворения, като книжковникъ-редакторъ на редъ книги, и като редакторъ на своитъ вестници „Дума“ (1871 г.), „Будяникъ“ (1873 г.), „Знаме“ (1874-1875 г.), „Нова България“ (1876 г.). Съ всѣчки живѣе тѣй се стреми да възлѣта политическия народа на вътрѣ и външъ емиграция, за да се вдигне на

дѣсно: „Свобода та е мила“. А възня-много тебе“, — пише Ботевъ

дѣсно: „Свобода та е мила“. А възня-много тебе“, — пише Ботевъ

свасето дивно хубаво „На прощаване“ поетътъ казва своето „свободъ“ на майка си и на либето си съ убеждението, че борбата за свобода е борба за правда... Свобода и правда лична, обществена, народна и общочовѣшка. Отнесена къмъ конкретната историческа действителность, свързана съ нея, тази любовъ намира здравата и жива основа на своето приложение и проявяване. Тази основа е българския народъ и българската земя, съ които поетътъ е свързанъ като най-вѣрнѣ тѣхненъ синъ. Въ тѣхъ той открива и вижда:

какви е дела раждала,
раждала, рѣжа и сега
българка майка юначка;
какви е моими хранила,
хранила, храни и днеска
нашата земя хубава!

Искрено възхищение на поета отъ подвизитъ на тѣзи чедѣ на родната земя прелива въ възторгъ, когато въ пѣснитъ, които е сътворилъ за тѣхъ самъ народътъ, Ботйовъ разкрива у самия него вѣчния духъ на борба за свобода и правда, който осмисля историческото битие на цѣлокупния нашъ народъ. По цѣлата негова просторна земя се носѣ пѣснетъ на Чъваларъ войвода — едно отъ свиднитъ волни чедѣ на нашата земя хубава“, страшния хайдушкитъ асчорбаджи — изелници и турци, „кралъ“ то за „клетѣ сюрмеси“.

Тази прѣсенъ пѣтъ — на Странджа баръ гората, на Иринъ Гиринъ третата, меленъ имъ кавалъ приглася отъ Цариграда до Србско, и съ всенъ имъ гласъ жетварка отъ Бѣло море до Дунавъ по румелинскитъ поета...

Нѣма другъ поетъ, който съ толкова малко думи и тѣй просто да е предалъ просторността на българката земя, цѣлокупното единство на нашия народъ и възторга си отъ тѣхъ. Думитъ на кой другъ поетъ действуватъ тѣй винушительността — на тази простота призмичата отъ сѣщната на Ботйова тази любовъ къмъ Отецеството и Народа: тая любовъ спорелъ него е „най-големата доброделетъ въ свѣта“ (въ писмо отъ 22 септември 1874 година — до Ив. Драговъ) и когато иде отъ дълбинитъ на едно сърце, което едновременно „силно“ любви и мрази, тѣй стонъ вѣдѣ всичко: „Знай, че по себе отечеството си съиъ обичалъ

на жена си отъ „Радецки“. Само на път за тамъ“ — въ Отецеството, при своя Народъ, който е възстаналъ за своята свобода, поетътъ-войвода може да пише влдохновено на другаритъ си отъ Б.Ц.Р.К. въ Букурещъ: „Азъ съмъ веселъ и радостна имъ нѣма граница, като си знамъ, че „Моята молитва“ се сбѣдва“. А въ нея той се молѣше:

Вдхни всѣкиму, о, Боже,
любовъ жива за свобода —
да се бери кой какъ може
съ душманитъ на народа...

Тази любовъ го праши, щото въ „тежка чужбина“ — въ Роминя, да чува „плачѣтъ майчинъ“, да слуша стона на гората, въ който чува да преливатъ плачѣтъ на сиромашитъ, на сирота вдовца, пи-ска въ „безъ домъ дечица“. Да вижда какъ

... тиранинитъ върлува
и бѣзечи край нашъ роденъ:
коли, беси, бие, псува
и глоби народъ поробенъ!

Когато предъ Ботйова предстане картината на робството, на живото народно страдание, предстане образѣтъ на Народа-робъ, тогава се разкрива най-ярно сѣщната на поестовата велика любовъ: тѣ е дѣло и жертва. При тежкото положение на Отецеството и Народа бездейната любовъ е престаление, което смущава съвѣстѣта на и той ядно пѣе:

А бедниятъ робъ тѣрчи, и пѣе
безъ срамъ, безъ укоръ бромие
време,
откъкъ е въ томотъ нашата шия,
откъкъ окови влачи нарѣда,
броминъ, и съ вѣра въ туй скотско
племе
чакаме и ний редъ за свобода!

Дейната любовъ къмъ Отецеството и поробенъ Народъ е за Ботйова въпросъ на личната и нравствена съвѣстъ. Тази любовъ е чужда на какъва да е мѣрка, смѣтка, користъ. На нея поетътъ, като истински революционеръ, принасъ въ жертва в сичко: и мѣнитъ на малостѣта за любовъ и лично счастье, и таланта си, и живота си. Тази любовъ го кара, когато презъ 1868 г. се готви да мине „презъ тѣта бѣла Дунавъ“ зведно съ Хаджи Димитра, да иска отъ майка си да насочи неговитъ „братя невѣрникъ“ да помятъ „кога порастаитъ“, братовия си „страшенъ, но славеятъ“ път на борбата за освобождението на Отецеството. И нищо не може

да спре носителя на тази любов, на това съзнание и на тази съвѣсть да изпълни своя дългъ. Защото Ботѣвъ изповѣдва убеждението, споредъ което „Нѣма власт надъ оная глава, която е готова да се отдѣли отъ плещитѣ си въ името на свободата и за благо на чловѣчеството“. За изпълнението на този дългъ поетътъ-революционеръ изразява своята мрачна решителностъ и сурова готовностъ, когато на 12 февруарий 1876 г. пише на Тодоръ Пѣвовъ: „Азъ ще направя ржцетѣ си на чукове, кожата си на тѣпанъ, и главата си на бомба, пакъ ще да налѣза на борба съ стихитѣ. . .“

Свързана съ стоманена воля и съ честностъ най първо предъ себе си, тази любов прави своя носителъ готовъ за върховната жертва: да сложи и младия си животъ предъ олтаря на отечествената и народна свобода, задоволявайки се само съ прозрението на своята „награда“:

Азъ може младъ да загина. . .

Но. . . стига ми тая награда —

да каже нѣвга народа:

умрѣ, сиромахъ, за правда,

за правда и за свобода. . .

И наистина, Народътъ ни въ своята цѣлокупностъ отдаде на поета-революционеръ, на своя вѣренъ синъ, тази награда. Въ освободена България се изгради култътъ къмъ неговата личностъ и неговото дѣло за освобождението на Народа ни. И този култъ се троняваше въ душата на подрастващитѣ поколения, на младежъта, която съ чистото си сърдце чувствуваше чистотата, възвишеността, идеализма въ дѣлото, дейността и жертвата на Ботѣва. Пѣше неговитѣ пѣсни и се вдъхновяваше за служба народу. Поробенитѣ пѣкъ българи огъ Македония Тракия, Добруджа, Моравско вложиха въ душата си омайния образъ на вѣрния народенъ синъ, на пламенния пѣвецъ на свободата и революцията; той имъ стана и учителъ въ борбата за свобода. Тѣ го носѣха въ сърдцата си и въ безпросвѣтната ношъ на робството пѣснитѣ на поета революционеръ, се пѣха въ хижитѣ отъ Странджа, презъ поробена Добруджа и Западнитѣ покрайнини, та чакъ до Шаръ, Корабъ и задъ Галичица, надъ Охрида синъ, възпламеняваха духоветѣ и обединяваха сърдцата въ неравната народна борба за свобода. Тѣзи пѣсни кѣнтѣха въ безбройнитѣ битки съ потисника, съ тѣхъ на уста борцитѣ си пробиваха пътъ презъ гжститѣ вражески редици или пѣкъ слагаха буйни гърди глави въ неравниятъ бой, цѣлувайки преди славната си смъртъ свещената родна земя. Така върху самиятъ поетъ революционеръ намириха своето живо въплощение и приложение пророческитѣ муди въ неговото вдъхновено прозрение:

Тозъ който падне въ бой за свобода
той не умира. . .

Неговитѣ пѣсни пѣха, пѣятъ. и днесъ всички; отъ най неукния и простя човѣкъ отъ карода до интигента. Защото „Ботяовъ бѣ изпалненъ съ безгранични обичь къмъ народа и съ непоколебима вѣра въ неговото свѣгло бждеще. Въ възторжената поезия изъ неговото пламенно сърдие се лѣха копнежитѣ на свобода и обществена правда на неговия поробенъ народъ“.

Изпълни се „молитвата“ на най-великия Синъ на нашия Народъ Той му отдава жеданата отъ самия поетъ „ниграда“ — признанието, че е умрѣлъ

„за правда и за свобода“

И това признание, ксето ще се предава отъ поколѣние на поколѣние, докато и дождето има българи, е най яката основа на безсмъртнето на Христо Ботяовъ.

Слава му, вѣчна слава!

Ив. Хаджовъ